

**Jon Haarberg, Tone Selboe
og Hans Erik Aarset**

VERDENSLITTERATUR

Den vestlige tradisjonen

Universitetsforlaget

© Universitetsforlaget 2007

ISBN: 978-82-15-00696-3

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Jon Haarberg står ansvarlig for sidene 15–199.

Hans Erik Aarset står ansvarlig for sidene 200–341, 496–506 og 522–35.

Tone Selboe står ansvarlig for sidene 342–493, 506–22 og 535–51.

Deler av Tone Selboes og Jon Haarbergs arbeid med boken har vært utført med støtte fra Det faglitterære fond.

Henvelnelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Bilredaktør: Jan Høvo

Omslag: Blæst/Stian Hole

Sats: Laboremus Prepress AS

Trykk: PDC Tangen AS

Innbinding: Bokbinderiet Johnsen a.s.

Boken er satt med: Sabon 10/12,8 pkt.

Papir: Holmen Ideal matt 80 g

INNHOLD

FORORD	9	Utforskningen av fortiden	64
		Æsops fabler	68
		Talekunst som litteratur	69
		Den sokratiske dialog	73
TILBAKE TIL DEN ELDSTE LITTERATUREN	15		
Antikken som ruin	19		
Klassisk, uklassisk og kanonisert litteratur ...	22		
LITTERATUREN I MIDTØSTEN OG HELLAS FREM TIL 150 F.KR.	25	LITTERATUREN UNDER ROMERNE 150 F.KR.–500 E.KR.	77
Arkaisk, klassisk og hellenistisk	26	Etterligningens og overbevisningens poetikk .	78
Litterære sjangre	28	Hellig, kristen skrift	80
Den episke litteraturen	30	Eposet: nasjonalt og mytologisk	82
Gilgamesj: den store helten i Mesopotamia .	30	Vergils episke nasjonsbygging	83
Homer og de greske monumentaleposene ...	31	Det hellenistiske epyllion på romersk grunn .	87
En hellenistisk oppfølger	37	Kristningen av eposet	89
Gresk dramatikk	38	Romersk dramatikk	91
Tragedien: kontrollert lidelse	42	Komedie som narrespill	92
Sofokles' mønstertragedie	44	Deklamatorisk tragedie	95
Aiskhylos og den eldste tragedien	45	De mindre diktsjangrene	96
Evripides' psykologiske drama	47	Lyrikk i bokform	97
Den attiske komedien	49	Kjærlighetsleghi	100
Aristofanes' komiske politikk	50	Epigrammets lapidariske eleganse	102
Menander og den nye komedien	52	Verssatirens smil – og vrede	104
I skyggen av epos og tragedie	53	Læredikt om liv og død	106
Lærediktets tradisjonsformidling	54	Prosalitteraturen i romertiden	108
Lyrisk sang og dans	55	Litteratur som talekunst	109
Dødelige jamber	60	Moralfilosofiske forutsetninger for et lykkelig liv	111
Hyrdenes sang	61	Brev: «Jeg» skriver prosa	112
Den eldste prosaen	63	Fedrenes historiske eksempel	114
		Biografi: liv i skrift	118
		Selvbiografiens begynnelse	124

Menippéisk satire	126	Mennesket og jordelivet	205
Romanen før romanen	130	Italia: skjønnhet og redsler	207
LITTERATUR OG LESNING I		Episk mangfold	210
MIDDELALDEREN 500–1500	135	Nasjonal-heroiske epos: Ariosto, Tasso	210
Middelalderens renessanser	135	Pastoralens idyller	213
Gamle og nye skriftspråk	137	Høvisk-tragiske prosaberetninger	216
En arabisk koran	138	Komisk-burlesk fortellegde: Rabelais, Cervantes	217
Verden blir større	139	Humanistisk bredlerret: Erasmus,	
Kristningen av litteraturen	140	Montaigne, Luther	222
Middelalderens episke diktning	142	Lærde – om kunst og litteratur	224
Den germanske heltediktningen	143	Teatret i støpeskjeen	225
Fransk <i>chanson de geste</i>	146	Katedral, torg – og grotte	225
Episk nasjonsbygging i øst	149	Kirkespill og folketeater	227
Den høviske roman	150	Komediens fornyelse: Shakespeare og	
Episke revestreker	154	Lope de Vega	229
Chaucers fortellinger	155	Tragediens gjenfødelse – Shakespeare	233
Allegorier og visjoner	157	Hyrdespill og festspill	237
Dantes episke komedie	160	Lyrisk vårløsning	238
Ballader	163	Nasjonalspråkenes sanger	238
Bruddet i den litterære dramatradisjonen	167	Kristenhetens kilder	239
Lyrikken: fra lyre til psalter og lutt	171	Folkekjært og festlig	241
Salmer, hymner og sekvenser	171	Verdslig fryd: Pleiaden, Shakespeare	242
Vagantlyrikk	174	Feminin polyfoni – mellom Teresa og Labé	244
Trubadurlyrikk og minnesang	175	1600-TALLET	247
Petrarcas sonetter og Villons ballader	177	Barokk og klassisisme	247
Middelalderens prosalitteratur	181	Verdens forfall	250
Fortelling til lyst – og før livet	183	Ustadighet og forvandlinger	251
Universalhistorie og øyenvitneskildringer	186	Kunstens forførelser	254
Hagiografi: hellige kvinner og menn		Frankrike: fornuft og måtehold	256
som forbilder	189	Dramaets århundre	258
Keiserbiografi	191	Kongens komedianter	258
Islendingesagaen	193	Teaterteknisk revolusjon	259
Parodiens lek med litterære autoriteter	196	Barokkens blandingssjangre	261
1500-TALLET	201	Klassisismens regelmakeri: Boileau	264
Renessanse og humanisme	201	Komedien stiliseres: Molière	266
Latin og gresk	203	Tragedien fullendes: Racine	269
		Fortellekunstens brytninger	272

Eposets etterdønninger	272	Følelserverdener: Sturm und Drang, Goethe	337
Komiske fortellingsvarianter	274	Revolusjonstid og lyrikk	339
Fra høvisk romanse til moderne roman:			
Mme de La Fayette	277		
Kronikører og brevskrivere	282	1800-TALLET	343
Det mindre format: Bacon, Pascal, Gracián .	284	Den eksotiske orienten	345
Diktets valplasser	285	Fra hoff til marked: bokens tidsalder	346
Stridstemaene	285	Nye lesere	348
Prydbehengt lyrikk	286	Kunstens sekularisering	349
Bedemenn og libertinere	287	Romantikken	351
Programmert poesi: «de modernes» reaksjon .	291	Speilet og lampen: imitasjon og originalitet .	352
		Den romantiske teksten: harmoni eller	
1700-TALLET	295	disharmoni?	353
Opplysning og følsomhet	295	Universalpoesi: drømmen om det	
Rokokko-stilen	297	uendelige kunstverk	354
Tankens pustehull	299	Nasjon og historie	355
Encyklopediens univers	301	Lyrikken i høysetet	356
Følelselivets sfærer	303	Frihetsdiktning og nasjonal fornyelse	356
Friheten og giljotinen	304	Nyklassisisme og romantikk: Hölderlin	
Tid for prosa	305	og Goethe	357
Fortellingsfloraen	305	Den radikale romantikken: Heine og Nerval .	359
Pikareskens transformasjoner		Visjoner, landskap og dagligspråk:	
– fra Le Sage til Sterne	306	Blake, Wordsworth, Coleridge	361
Til samfunnets forbedring: Montesquieu,		Skjønnhetens poesi: Keats	364
Rousseau	311	Interessen for den døde kvinnen	365
Den filosofiske fortelling: Voltaire, Diderot .	312	Piken på anatomikammeret	366
Psykens veier og avveier –		Romantisk drama	367
mellom Richardson og Sade	315	Opprør på teatret	367
Scenekunstens forvandlinger	319	Dramatikk for ettertiden: Kleist og Büchner .	368
Offentlighet og pengeproblemer	319	Prosaens former	369
Musikkdramatisk mesterklasse	320	Den romantiske fortelling	369
Tragedie og moderne sørgespill:		Eventyrets fornyer: H. C. Andersen	371
Voltaire, Lessing, Goethe	323	Dikterfilosofen i København: Kierkegaard . .	372
Rokokko-komedien – fra Marivaux		1800-tallets salongkultur: brev, essays	
til Sheridan	328	og samtaler	373
Borgerlig drama: Diderot, Beaumarchais . . .	332	Romanen – en kvinnelig sjanger?	375
Poetisk nyorientering	333	Brontë-søstrene mellom romantikk	
Tradisjon og tørketid	333	og realisme	376
Natur og nasjon	334	Realismen og naturalismen	379
		Realisme og realister	379

Prosaisk prosa	381	1900–1950	417
Samtid og psyke	381	Den store krig for sivilisasjonen	418
Dannelsesromanen	381	Baedekers Europa	420
Makt og erotikk: Balzac og Stendhal	382	Den hvite manns byrde	421
En følsom realist: Dickens	384	Den nye kunstens scene	422
Viktoriatidens etiske stemme: George Eliot .	385	Farvel til sentralperspektivet	423
Fra dannelse til desillusjon: Flaubert	386	Filmen: møtested for kunst og teknologi	425
Forførelsens demoni: Emma og Effie	387	Make it New!	426
Forbindelsen vestover: James og Melville .	389	Modernisme: kriseerfaring og stilpluralisme ..	427
Reise, rase og moral: barnelitterære		Modernismens roman	428
klassikere	391	Ny poetikk	428
Forbindelsen østover: Turgenjev og Tolstoj .	393	Imperialisme og imperialismekritikk:	
Den uregjerlige psyken: Dostojevskij	394	Kipling, Conrad, Lawrence	430
Naturalismen: litteratur som vitenskap	396	Myter i modernistisk form: Joyce	432
Å sette problemer under debatt	397	Fra Bloomsday til Bloomsbury: Woolf	435
Seksualitetsdebatt	398	Tidens dikter: Proust	439
Dramatisk gjennombrudd	399	Åndelige vitnesbyrd fra borgerskapet:	
Verdensdramatikk: Ibsen, Strindberg,		Thomas Mann	441
Hauptmann	399	Hjemløshetens dikter: Kafka	444
En melankolsk humorist: Tsjekhov	401	Historien om den sublime sigarett: Svevo ...	446
Lyriske stemmer i prosaens tidsalder	402	Wien, Berlin og New York: Musil, Broch,	
Romantisk fornyelse	402	Döblin, Dos Passos	447
En kvinnelig sonett dikter: Barrett Browning	403	Masker og mangfold: Pessoa og	
Amerikas nye stemmer: Whitman og		Gombrowicz	450
Dickinson	404	Sørstatenes stemme: Faulkner	451
Symbolismen: stemning ved århundrets slutt .	406	Modernismens kvinnelige eksilforfattere:	
Dekadanse og estetisme	406	Rhys, Stein, Barnes	453
Poesiens skog av symboler	407	Den fortapte generasjon: Hemingway og	
Skjønnhet og skam: Baudelaire	407	Fitzgerald	458
Symbolismens uvillige frontfigurer:		De store fortellingene lever videre	459
Mallarmé og Rimbaud	408	Hardkokt litteratur	463
Symbolistiske avleggere: George og Yeats ..	410	Prosaens kortformer	464
Symbolistisk drama og teater	411	Moderne novellister: Mansfield og O'Connor	464
All makt til fantasien	411	Labyrintiske fiksjoner: Blixen og Borges	464
Prosa ved århundreskiftet	413	Den nye lyrikken: tradisjonsbevisst modernisme	
Estetikk og etikk	413	og avantgardistisk opprør	466
Moderne storbydiktning: Hamsun	413	Fra symbolisme til imagisme: Rilke	
		og Pound	466
		Poetisk selvbevissthet: Akhmatova	
		og Södergran	468

Tradisjon og fornyelse: T.S. Eliot	470	Imperiet svarer	512
Uren poesi: Stevens og Neruda	472	Det svarte Amerikas historie	515
Angrepet på den gode smak:		Litteratur og politikk	516
avantgardebevegelsene	474	Dokumentar og fiksjon	517
Lyriske eksperimenter	477	Opprørske stemmer	519
Dramaets reteatralisering	480	Litteratur for fremtiden?	521
Eksperimentering og ny realisme:		Drama i en multimedial tid	522
Pirandello, Lorca og O'Neill	482	USA-hegemoni	522
Episk teater: Brecht og Wilder	485	Hollywoods drømmefabrikker	522
Destruksjon og desillusjon: Europa brenner	486	Sosialkritiske stemmer: fra Osborne til	
Eksistensialismens forfattere	489	Sarah Kane	524
Hva er en kvinne?	489	Absurd-dramaet: Beckett, Pinter	528
Eksistens og engasjement	490	Metateatrale sandkasser: Stoppard	
Tilværelsens fremmedhet	491	– og etter	531
1950–2006	495	Lyrikk fra 1950 til i dag	535
Prosa	496	Etterkrigsårenes modernister	535
Adjø til Gutenberg	496	Historie og bekjennelse	538
Sosialrealisme som provokasjon:		Politikk og musikk	539
Pasternak, Solsjenitsyn	497	Sted og sansning	540
Selvransakelse og dokumentarisme:		Språk og system	544
Böll og Grass	498	Metafysikk og humanisme	546
Vestlig senmodernisme	500	Internasjonalisering av lyrikken	547
Ny avantgardisme: <i>le nouveau roman</i>	503	SITATHENVISNINGER	553
Den postmoderne tilstand	506	LITTERATUR	565
Den pluralistiske fortelling	508	REGISTER	573
Realisme i kortform	511		